

Blokkade Russische banken door SWIFT: overmacht voor de debiteur?

Sinds 12 maart 2022 kunnen geen overboekingen meer worden uitgevoerd van en naar door SWIFT geblokkeerde Russische banken. Daarmee zijn handelsdebiteuren echter niet van hun betalingsverplichtingen bevrijd.

Als er sprake is van een betaling van of naar het buitenland en de betrokken banken zijn leden/aandeelhouders van SWIFT, dan kan de opdrachtgevende bank de betaalopdracht via het SWIFT-netwerk op elektronische wijze aan haar correspondent doen toekomen. SWIFT vervult in dit verband een schakelfunctie: zij ontvangt en verzendt het bericht en zorgt daarbij voor de noodzakelijke protocolconversie. De ingeschakelde bank controleert of de opdracht van haar correspondent afkomstig is en of zij door een daartoe bevoegde functionaris is verstrekt. Daarnaast wordt onderzocht of de opdrachtgevende bank goed is voor haar geld, zulks met het oog op de vereffening van de betaling. Creditering van de begunstigde geschiedt in de regel op de dag van ontvangst van het SWIFT-bericht door de bank van de begunstigde. Als een bank door SWIFT is geblokkeerd, dan kan deze bank internationaal geen betalingen meer verrichten of ontvangen voor haar cliënten.

SWIFT – de afkorting staat voor Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication – is een coöperatieve vennootschap naar Belgisch recht. De leden/aandeelhouders zijn financiële instellingen over de gehele wereld. Op dit moment zijn 11.000 financiële instellingen in 212 verschillende landen bij de organisatie aangesloten. Het doel van SWIFT is de bevordering van de automatisering van het internationale financiële berichtenverkeer tussen de aangesloten financiële partijen. De organisatie exploiteert daartoe een hooggeautomatiseerd telecommunicatienetwerk, dat het mogelijk maakt binnen een korte tijdsspanne wereldwijd gestandaardiseerde berichten te verzenden en te ontvangen. De rechtsverhouding tussen SWIFT en haar leden/aandeelhouders wordt bepaald door de Algemene Voorwaarden van SWIFT en de daarop gebaseerde Gebruikershandleiding. Op de betrekkingen tussen SWIFT en haar leden/aandeelhouders is Belgisch recht van toepassing. SWIFT is een privaatrechtelijke organisatie en geen bestuursorgaan. Omdat SWIFT gevestigd is in België, een EU-lidstaat, dient zij zich uiteraard te houden aan de aldaar geldende nationale en EU-regelgeving.

In het kader van de EU-sanctiemaatregelen tegen Rusland in verband met de oorlog in Oekraïne is sinds 12 maart 2022 een zevental Russische banken uitgesloten van SWIFT. Dat betekent dat sindsdien geen overboekingen meer kunnen worden uitgevoerd van en naar deze Russische banken. Dit lijkt heel ingrijpend. Het belang hiervan moet echter ook niet worden overschat. Debiteuren die als gevolg van de maatregel niet (tijdig) kunnen betalen, zijn niet (blijvend) van hun betalingsverplichtingen bevrijd. Dat zal afhangen van de overeenkomst tussen de partijen en het daarop toepasselijke recht. Het is deze combinatie die bepaalt of een partij die door de SWIFT-blokkade niet (tijdig) betaalt daardoor in verzuim geraakt – en dus bijvoorbeeld wettelijke rente of een contractuele boete is verschuldigd – of dat zij zich voor de duur van de blokkade kan beroepen op overmacht en (tijdelijk) bevrijd is van haar betalingsverplichtingen. Het toepasselijke rechtsregime bepaalt ook of de wederpartij zich door ontbinding van haar eigen prestatieplicht kan bevrijden.

Of de Nederlandse rechter bij een door Nederlands recht beheerste overeenkomst tot overmacht zou concluderen, is wat mij betreft nog maar de vraag. In elk geval zal een Russische debiteur in een dergelijke procedure niet anders worden behandeld dan een Nederlandse debiteur. Het werkt dus twee kanten op. ■

Door **Prof. Mr. W.A.K. Rank**, Advocaat bij NautaDutilh te Amsterdam en Hoogleraar Financieel Recht aan de Universiteit Leiden